

Islamiradikalismi teoreetilised lähtealused ja selle tajumine Eesti vastutavates ametkondades¹

KRISTIINA RAIDLA-PUHM
NATO küberkaitsekoostöö
keskuse osakonnajuhataja

Islamiradikaliseerumise ja terrorismi juures mängib suurt rolli grupi mõju, seetõttu peaks pöörama rohkem tähelepanu uussisserändajatest islamikogukonna integreerumisele Eesti ühiskonda – terroriorganisatsioonidega liitumine on pigem ratsionaalne valik, mitte inimese tahtest ja kontrollist sõltumatu protsess.

Viimastel aastakümnetel on Euroopast saanud põhilisi islamiterrori sihtmärke. Ohvriterohked terrorirünnakud Londonis 2005, Madridis 2004, Pariisis 2015, Brüsselis 2016, Istanbulis 2016, Nice'is 2016 ja lisaks neile veel sajad julgeolekujõudude (UK Home Office 2015). Ära hoitud rünnakud näitavad, et tegemist

¹ Artikkel tugineb Sisekaitseakadeemias kaitstud magistritööle „Islamiradikalismi ohtude ennetamise meetmed Eestis“ (Raidla-Puhm 2017).

on tõsise ja reaalse ohuga. Ükski Euroopa riik ei saa ennast piisavalt ohuvabaks lugeda ja pidada terrorismi ning vägivaldse radikalismi tõkestamist ja ennetamist väheoluliseks. Samas tuleb arvestada ka igas riigis valitsevat poliitilist, õiguslikku ja kultuurilist tausta ning ajaloolist arengut ja taustsüsteeme. Lisaks sedagi, et maailmas on radikaliseerumise temaatikaga süsteemsemalt tegeletud alles vähem kui kümme aastat ja seega on vara teha põhjapanevaid järeldusi, kui palju täpselt üks või teine element radikaliseerumisprotsessi mõjutab (Vidino, Brandon 2012).

Uuringu eesmärk oli välja selgitada, milliseid meetmeid rakendavad Eesti antud valdkonna vastutavad ametkonnad islamiradikalismiga seotud ohtude ennetamiseks. Tegemist oli kvalitatiivse empiirilise uurimusega, milles kasutati uurimisstrateegiana juhtumiuuringut. Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuusid (Flick, 2006, 155–161). Eesmärgistatud valimi (Teddlie, Yu 2007, 80) alusel intervjuueeriti kümnet valdkonna eksperti, kes töötavad sisejulgeoleku süsteemis valdkonna spetsialistidena ja omavad seetõttu reaalset kokkupuudet ning isiklikku kogemust magistritöös käsitletud valdkonnaga. Käesolev artikkel

tugineb uuringu struktuurile, kus esimeses osas analüüsitakse äärmuslusega seotud teoreetilist raamistikku, radikaliseerumisteooriaid ja mudeleid ning radikaliseerumisprotsessi peamisi käivitavaid mehhanisme ja ennetusmeetmeid. Uuritakse radikaliseerumise ennetamisega tegelevate asutuste, kelleks selle magistritöö raames on Siseministeerium, Riigikantselei, Välisministeerium, Sotsiaalministeerium, Justiitsministeerium ja Kaitsepolitseiamet, radikaliseerumisest tulenevate ohtude käsitlust, omavahelist koostööd, kasutatavaid ennetusmeetmeid ja praktikast tulenevaid soovitusi Eestis ennetustöö läbiviimiseks (vt Raidla-Puhm 2017, 8–9).

RADIKALISEERUMISE TEOREETILINE RAAMISTIK. Selleks, et paremini raamistada käesolevat artiklit, on oluline luua selgus teatud põhimõistetes ja teemaga enim seotud käsitlustes. Mõiste „radikaliseerumine” on laialdaselt kasutatav poliitilises retoorikas ja tavaarusaamas tihtipeale seostatud otseselt vägivaldse ekstremismi ning terroritegevusega (Alimi *et al.* 2015, 11). Ühe levinuma käsitluse järgi on radikaliseerumist defineeritud kui individuaalset ja astmelist käitumise ning uskumuste muutmise protsessi (Kühle, Lindekilde 2012). Mitmed autorid defineerivad seda laiemalt ka kui radikaalsete vaadete ja hoiakute toetamist ning elluviimist (Kruglanski *et al.* 2014, 69–93).

Valdavalt käsitletakse radikaliseerumist kui tõendatavat psühholoogilist protsessi.

Tuginedes erinevatele autoritele saab radikalismi mõiste alla paigutada kõik tavaarusaamast erinevad ja hälbivad käitumised, mis ei pruugi olla sugugi suunatud vägivaldale ning teisi kahjustavale käitumisele. Veel vähem on see otseses

seoses terrorismiga. Radikalismi alla saab paigutada söömishäired nagu näiteks anoreksia, kus inimene erinevatel põhjustel radikaalselt piirab oma söömist. Samuti näiteks ekstreemsed usupraktikad, kus harrastatakse piinavaid riitusi või seatakse igapäevasele elukorraldusele ülikarme piiranguid. Radikalismi iseenesest ei saa seostada ei kriminaalse käitumisega ega ka ohuna ühiskonnale. Seega sõnal „radikaalsus” ei ole iseenesest mingit tähendust ja oma sisu omandab see alles poliitilise, kultuurilise või ajaloolise konteksti panduna, millest tingituna on selle sisu tihti ka varieeruv.

Julgeoleku diskursuses saab radikaliseerumist pidada protsessiks, mille käigus võetakse omaks ekstremistlikud veendumused, mis sisaldavad valmisolekut toetada või kasutada vägivalda kui meetodit ühiskondlike protsesside muutmiseks (Allen 2007). Radikaliseerumist nähtusena saab kokku võtta mõttega, et see on kogu protsess, mis toimub „enne kui pomm plahvatab”.

Kuni 2000ndate alguseni „radikaliseerumise” mõiste akadeemilises kirjanduses sisuliselt puudus. Selle termini kasutuselevõtt on otseselt seotud 2001. aastal terrorirünnakutega New Yorgis. (Neumann 2008, 3) Kuigi on olemas seisukohti, mis väidavad, et sellist fenomeni kui radikaliseerumine üleüldse ei eksisteeri ja tegemist on meedia ning julgeolekuasutuste poolt kunstlikult ülestõstatatud temaatikaga, mis võimaldab ankurdada seda uudiste päevakorda ja legitimeerida poliitilist fookust. Kuid valdavaks on siiski lähenemine, mis käsitleb radikaliseerumist kui tõendatavat psühholoogilist protsessi. Sellisel viisil on nimetatud protsessi uurinud nii psühholoogid, religiooniteadlased, terrorismiuurijad kui ka mitme teise teadusharu esindajad.

Empiiriliselt on radikaliseerumise tekkepõhjustega tegelevaid uuringuid kogu maailmas tehtud väga vähe (McGilloway *et al.* 2015). McGilloway, Ghosh ja Bhui (2015) leidsid oma

uurimuses, et kokku on akadeemilisel tasemel 2015. aasta seisuga 17 uurimust, mis põhinevad teaduslikel andmetel. Väga väike teadustööde arv tuleneb eelkõige sellest, et selles valdkonnas on uuringut raske läbi viia, kuna tegemist on kinniste rühmitustega ja ka vahistatud terrorismiaktide läbiviimisega seotud isikud ei ole tihti alati akadeemilistes uurimustes osalema. Juba 1998. aastal sarnaselt McGilloway, Ghoshi ja Bhuiga (2015) leidsid Schmid ja Jongman (1998), et sotsioloogias ei ole ilmselt teist valdkonda kui terrorismiuuringud, kus oleks avaldatud nii palju kirjandust, mis põhineb nii vähesel akadeemilisel uurimistööl. Seda kriitikat jagab ka Silke (2001), kes hoiatas, et võib tekkida n-ö surnud ring, kus uurijad viitavad avaldatud töödele, kus ei ole taga tegelikult piisavalt empiirilist uurimust, et teha paikapidavaid järeldusi.

Analüüsides neid eespool mainitud 17 teadustööd jõuti järeldusele, et ei saa välja tuua mitte ühtegi kindlat põhjust või asjaolu, mis viiks radikaliseerumiseni või vägivaldse ekstremismini. Uuringust ilmses, et on olemas siiski üks ühine iseloomulik joon, mida saab välja tuua: nimelt terroristid on hästi integreerunud, „normaalsed“ isikud ja et mehed 20ndates aastates on potentsiaalselt altimad kalduma vägivaldsesse ekstremismini. Sellega kõik ühisosad piirduvad (McGilloway *et al.* 2015). Võttes aluseks Ühendkuningriigis läbiviidud uuringu saab välistada mõned asjaolud, mis tavaarusaamas seonduvad terrorismi pooldamisega ja äärmusluse kaldumisega. Nimelt leiti, et halb tervis, väike sissetulek, sotsiaalse ebavõrdsuse tunnetamine, vähene haridustase ja poliitilisel tasandil kaasatuse puudumine ei ole radikaliseerumisele kaasaaitavad asjaolud (Bhui *et al.* 2014). Samuti leiti, et erineva kirjanduse põhjal pakutud oletatavad radikaliseerumist soodustavad asjaolud nagu sotsiaalsed kontaktid, poliitiline mõjuvõim, diskrimineerimise tajumine, sage mošee külastamine, proportsionaalselt suure samasuguse

etnilise taustaga sõpruskonna olemasolu ja vallalise staatus, ei omanud mingisugust statistilist tähendust radikaalsete vaadete pooldamisel (*ibid.*).

Sarnastele järeldustele on oma uurimustes jõudnud ka Silber ja Bhatt New Yorgi politseist, kes 2007. aastal avaldasid raporti koos järeldustega, et ei ole ühte kindlat rada või mudelit, mille alusel radikaliseerumine toimub (Silber, Bhatt 2007). Samas soovivad nad oma raportis välja, et tehtud uurimuses eristub selgelt neli põhilist radikaliseerumise faasi.

- ▶ Esimene faas ehk eelradikaliseerumine on periood, mis eelneb isiku radikaliseerumisele ja mida iseloomustab nähtav normaalne eluviis: enamik uuringus käsitletud isikuid omasid töökohta, normaalseid elutingimusi ja neil praktiliselt puudus kriminaalne ajalugu (Silber, Bhatt 2007, 6).
- ▶ Teine faas on uue enesemääratluse tekkimine, kus isikud hakkasid avastama salafistlikke õpetusi ja tasapisi oma senist ellusuhtumist muutma ja järjest rohkem igapäevases elus rakendama rangeid usust tulenevaid piiranguid (Silber, Bhatt 2007, 30).
- ▶ Kolmandas faasis toimub indoktrinatsioon ehk isik on täielikult omandanud salafistliku maailmavaate ja võtnud omaks seisukoha, et teatud olukordades tuleb oma vaateid ka tegudega tõestada. Seega on nad adapteerinud džihadistliku õpetuse, kus peetakse ennast islami algusaegade tõelise õpetuse järgijateks ja selle kaitsjateks. Seeläbi legitimeeritakse vägivald uskmatute ja mittesalafistliku islami järgijate suhtes (Silber, Bhatt 2007, 36).
- ▶ Neljandas ja ka viimases faasis, mida Silber ja Bhatt nimetavad ka džihadiseerumiseks, peetakse oma kohustuseks džihaadis aktiivselt osaleda ja tehakse ka konkreetseid ettevalmistusi rünnakute planeerimiseks ja läbiviimiseks. Autorid on protsessi iseloomustanud ka lehtrina,

kuhu paljud sisenevad esimeses faasis, ent progressi jätkumisel siseneb igasse järgnevasse faasi järjest vähem isikuid ja viimasesse, neljandasse faasi jõuavad vaid üksikud (Silber, Bhatt 2007).

Radikaliseerumiseks ei ole olemas üht kindlat põhjust või katalüsaatorit.

Radikaliseerumiseks ei ole olemas üht kindlat põhjust või katalüsaatorit. Precht (2007, 18) toob välja radikaliseerumise käitumist motiveerivad faktorid. Need jagab ta kolmeks: taustafaktorid, käivitavad faktorid ja võimaluste faktorid. Taustafaktorid on aspektid isiku elus, mis muudavad ta vastuvõtlikuks radikalismi ahvatlustele. Siia alla toob Precht välja noorte läänes elavate muslimite identiteedikriisi, kus nad leiavad, et neid ei mõisteta ei koolis, vanemate või ka kohalike imaamide poolt. Samuti märgib ta ära, et üheks taustafaktoriks on suhteline vajakajäämine islamikogukondade avalikust debatist ja seisukohavõtust terrorismi suhtes Euroopas (Precht 2007). Käivitavateks faktoriteks peab Precht kolme põhilist mõjurit: lääne välispoliitikat ja provotseerivat käitumist, karismaatilise liidri või vaimuliku nõuandja olemasolu ja džihaadi ülistamist. Võimaluste faktoriteks peab ta neid kohti ja olukordi, kus saavad kohtuda sarnaselt mõtlevad isikud, kes saavad üksteiselt inspiratsiooni ja on ka viljakaks pinnaseks värbajatele. Nende soodustavate kohtadena toob Precht välja interneti, vanglad, mošeed, koolid, ülikoolid ja ka sporditreeningud (Precht 2007, 56).

Seda seisukohta toetab ka 2008. aastal juunis Ühendkuningriigi julgeolekuteenistuses MI5 ringelnud dokument, kus MI5 käitumisuurijate töörühm esitles süüauringut, mis hõlmas mitmesaja

terroristliku tegevusega seotud inimestega seotud juhtumi analüüsi (Travis 2008). Selle põhjal ei saa kindlasti väita, et uuritud isikute puhul oleks tegemist usufanaatikutega. Paljud neist ei praktiseerinud usku regulaarselt ja neil puudus ka igasugune religioosne kirjaoskus. Väga vähesed uuritute kasvasid üles ranges religiooses kodus ja keskmiselt rohkem oli uuritute hulgas konvertiite², samuti oli levinud alkoholi ja uimastite tarvitamine ning prostituutide teenuste kasutamine. Selle uurimuse põhjal jõuti järeldusele, et tõestuspõhiselt aitab hästi väljakujunenud religioosne identiteet isikuid hoopis vägivaldsesse ekstremismi kaldumisest hoiduda (Travis 2008). Vt tabel 1.

Paljusi Sagemani (2004) uurimustele tuginedes on 2006. aastal põhjaliku uurimuse Euroopa äärmuslastest teinud Bakker (2006). Oma uuringus käsitleb ta nii terroristlike võrgustikke Euroopas kui ka nende terroristlike võrgustikega liitunud üksikisikute peamisi iseloomuomadusi ning asjaolusid, miks isikud terroriorganisatsioonidega liitusid. Kokku uuris ta 242 terroristi, kellest suurem osa oli ka Euroopas sündinud ja kasvanud ning kes kõik olid seotud Euroopas korraldatud rünnakutega või rünnakute planeerimisega. Ta leidis, et erinevalt Sagemani (2004) globaalsest uuringust, on Euroopa äärmuslastel demograafiliselt pisut teised näitajad. Kui Sageman (2004) oma töös leiab, et tüüpiline terrorist on suure osas keskklassi päritolu, enamasti abielus ja ei olnud eelnevalt kriminaalselt karistatud, siis Bakkeri (2006) grupis tulid välja erinevad nimetajad: enamasti vallalised, Euroopas sündinud ja kasvanud, mitte väga noored, enamasti sotsiaalselt madalamast klassist ja paljudel oli ka eelnev kriminaalne minevik.

Autori hinnangul saab siin tuua välja ühisosana nii Euroopa kui Ameerika Ühendriikide võrdluses, et potentsiaalselt radikaliseerumisele vastuvõtlikumad ja

² Konvertiit – uskkonda või kirikut vahetanud isik.

Väljendatud arvamus	Võib sisaldada: <ul style="list-style-type: none"> ▶ toetus vägivalle ja terrorismile ▶ üldisele õiguskorrale ja valitsusele vastandumine
Materjalid	Võib omada tähtsust: <ul style="list-style-type: none"> ▶ vägivaldse ekstremismialase kirjanduse/videote omamine ▶ ekstremistlike sisuga veebilehtede ja jututubade külastamine ▶ relvade ja lõhkeainete alase kirjanduse omamine ▶ sõjaväelise väljaõppe alase kirjanduse omamine
Käitumise muutus	Järgnevad muutused võivad olla täheldatavad: <ul style="list-style-type: none"> ▶ perekonnast, kolleegidest ja sõpradest eemaldumine ▶ pereliikmete ja kaaslaste suhtes esinev vaenulikkus ▶ keelatud organisatsioonidega liitumine ▶ liitumine mittevägivaldsete demokraatiavastaste organisatsioonidega
Isiklik taust	Võib omada tähtsust: <ul style="list-style-type: none"> ▶ osalemine vägivaldset ideoloogiat levitavates organisatsioonides (kodu- ja välismaal) ▶ osalemine sõjaväelises/terroristlikus väljaõppes (kodu- ja välismaal) ▶ osalemine sõjategevuses/vägivaldsetes rünnakutes ekstremistide poolel ▶ vähene kokkupuude tavalise kriminaalse tegevusega

TABEL 1. Potentsiaalsed radikaliseerumise indikaatorid CHANNEL 2010 programmi alusel
Allikas: UK Home Office (2015); autori koostatud

terroriakte sooritavad isikud on pigem mitte väga noored inimesed, muus osas lähevad demograafilised andmed lahku. Sarnaselt Sagemaniga (2004) järeldeb ka Bakker (2006), et ei ole olemas nn *standardset terroristi*, ei ole võimalik leida palju sarnaseid jooni ei isikute ega gruppide võrdluses. Tema hinnangul on seetõttu ka terroristide profileerimise katse julgeolekuasutuste poolt läbikukkumisele määratud (Bakker 2006, 53). Bakker on ka skeptiline sotsiaalmajanduslike ja poliitiliste jõupingutuste suhtes, mis on ette nähtud immigrantide ja muslimikogukondade hariduse parandamiseks ja töökohtade loomiseks. Tema hinnangul võib see küll näida loogiline, aga samas ei pruugi sellel teaduslikele allikatele tuginedes mingisugust mõju olla. See võib isegi anda pigem vastupidise efekti ehk loob immigrantidest ja muslimitest terroristi stereotüübi ja polariseerib ühiskonda.

Seega saab väita, et radikaliseerumine on küll astmeline protsess, mis võib siiski lõppeda või peatuda igas etapis. See toimub väga sarnaselt nii üksikisikute puhul, grupis kui ka ühiskonnas tervikuna. Motivaatorid ja mõjutajad, kes mõjutavad kedagi terroriakte korda saatma, on väga erinevad ja samuti on erinevad tõukegurid, mis mõjutavad kedagi viimasesse äärmuslikku faasi jõudmisel. Neid põhjuseid, mis sunnib isikut terroristliku ühendusega liituma, on niivõrd erinevaid, et mingisugust mustrit sealt välja tuua on võimatu. Seega on teooriale tuginedes terroristide profileerimine sisuliselt võimatu ülesanne. Siiski saab väita, et islamiradikaliseerumise ja terrorismi puhul mängib väga suurt rolli grupi mõju ja sotsiaalne surve, seega keskendudes potentsiaalselt ohtlike gruppide formatsiooni ja dünaamika jälgimisele on võimalik ennustada teatud

arenguid ja ka ennetada võimalikke ründeid. Uurimistulemused näitavad, et radikaliseerumise tulemusena terroriorganisatsioonidega liitumine on pigem ratsionaalne valik, mitte inimese tahtest ja kontrollist sõltumatu protsess. Ent siiski ei alahinnata ka vaimset survet, mis tuleb lähimate kaaslaste poolt või ka tulenevalt poliitilisest olukorrast. Sotsiaalsed võrgustikud on vägivaldsuse kasuks otsustamisel olulisima tähtsusega. Määravaks saavad grupisisesed võimendajad ja samuti

Vägivaldsuse kasuks otsustamisel on tähtsaimad sotsiaalsed võrgustikud ja sarnaselt mõtlevate isikute toetus.

sarnaselt mõtlevate isikute toetus. Religioosse ideoloogia roll radikaliseerumise protsessis on järjest enam kahtluse alla seatud. Mitmed uurimused ei pea seda enam otsustavaks teguriks terroristlike rühmitustega liitumiseks, kuigi seda kasutatakse palju vägivaldaaktide õigustamiseks (Maskaliunaite 2015; Silber, Bhatt 2007; Sageman 2004; Bakker 2006).

Teoreetikute hinnangul aitab sotsiaalse identiteedi tugevdamine kaasa radikaliseerumise ennetamisele. Seega tugev muslimi identiteet koos vabadusega praktiseerida oma usku ja järgida kultuurilisi tavasid on enseväärikuse ja hästitoimiva kogukonna aluseks ja vähendab inimese tunnetuslikku ohtu oma identiteedile (Veldhuis, Staun 2009). Oluline on hoiduda ühiskonnas kogukondade vastandamisest ja islamiusuliste stigmatiseerimisest ja seeläbi vältida üht olulist põhjust radikaliseerumise tekkimisel. (Tabel 2)

Strateegia	Kirjeldus
Usaldusväärne sõnumiedastaja	Sõnumiedastaja peab olema sihtauditooriumi silmis usaldusväärne. Sekulaarsed valitsused peavad kaasama valitsusväliseid organisatsioone religioosse ekstremismi ennetamiseks. Levinud on ka usaldusväärsete vaimulike ja endiste ekstremistide kaasamine oma sõnumi edastamiseks.
Õige sihtrühm	Sõnumi edastamisel tuleb hoolega valida, kellele seda edastatakse. Sihtrühm tuleb valida vastavalt programmi eesmärgile, tehes vahet, kas on ennetav või rehabiliteeriv suund. Selliselt kombineeritud meetod ehk õige auditoorium, õige sõnum ja usaldusväärne sõnumiedastaja on suurema tõenäosusega efektiivsem.
Erinevate meetodite kombineerimine	Erinevate tõmbe- ja tõekefaktorite rakendamine, et hõlmata nii usulise kui ka käitumusliku ekstremismiga seotud ilminguid. Eriti efektiivsena tuuakse välja sotsiaalteenuste lülitamine programmidesse.
Toetav suhtumine	Karistamise asemel haavatavasse gruppi kuuluvate isikute toetamine erinevate tegevuste kaudu. See on osutunud efektiivsemaks kui jõuline õiguskaitseline sekkumine.
Kogukonna ja perekonna kaasamine	Olulise õppetunnina on välja toodud, et valitsused ei saa ennetada radikalismi üksinda. Kogukonnal ja perekonnal on nii suurem usaldusväärus kui ka paremad võimalused sihtrühmani jõudmiseks.

TABEL 2. Efektiivsete ennetusstrateegiate ülevaade

Allikas: Mullins (2016); autori koostatud

VASTUTAVATE AMETKONDADE NÄGEMUS RADIKALISEERUMISE OLUKORRAST EESTIS. Magistr töö raames tehtud empiirilise uuringuga selgus, et Eestis ekspertide antud hinnangud radikaliseerumise põhjuste kohta ühtivad paljuski teoreetiliste seisukohtadega ning teiste riikide kogemustega selles osas, mis puudutab sotsiaalseid põhjuseid, ligipääsu haridusele ja suhtelist tõrjutust. Samuti nähakse ühe peamise põhjusena puudulikku integratsiooni ja väga tõenäoliseks peetakse ka islamiradikalismi esiletõusu reaktsioonina paremäärmslike ilmingutega ühiskonnas. Islamikogukonna integreerumise kui ühe olulisemaks peetud võimaliku radikaliseerumise mõjutaja osas lähevad ekspertide arvamused Eesti olukorda kirjeldades lahku. On arvamusi, et nad on väga hästi integreerunud ja on teisi arvamusi, mis ütlevad, et niivõrd teisest kultuurilisest ja religioosset keskkonnast tulnud inimesed Eesti ühiskonda ei integreeru. Sellest tulenevalt peaks täpsemalt uurima eelkõige uussisserändajatest islamikogukonna integreerumist Eesti ühiskonda, et teha kindlaks hetkeolukord.

Tööst selgus, et religioosset ideoloogiat radikaliseerumise algpõhjusena Eestis ei nähta. Ollakse seisukohal, et Eesti islamikogukond on väike ja rahumeelne. Samas jäetakse autori hinnangul põhjendamatu tähelepanuta uussisserännanud ja konvertiidid, kelle usulised tõekspidamised ja praktikad erinevad ilmselt palju sinise traditsioonilise kogukonna omadest. Religiooni ja islamiradikalismi vahelise seose puudumine läheb vastuollu nii radikaliseerumise teooriaga kui ka rahvusvahelise praktikaga. Seega tuleks selgitada välja religiooni roll ja osatähtsus uussisserännanute ja konvertiitide hulgas ning nende seas enam järgitavad islamistlikud õpetused.

Huvitava järeldusena selgus magistr töö, et Eesti olukord on nii teiste riikide praktika kui ka teoreetiliste seisukohtade võrdluses väga erinev. Kõige suuremaks

islamiradikalismiga seotud ohuks peetakse ühiskonna lõhenemist ja seeläbi Venemaa võimalikku vaenulikku tegevust Eesti suunal. Klassikalist terrorirünnakut väga suure ohuna ei nähta. Radikaalidena peetakse kõige suuremaks ohuks ümberasustamisprogrammi raames saabunud pagulasi ja uussisserändajaid. N-ö vana islamikogukonda ja islamikonvertiite suure ohuna ei käsitleta.

Lisaks selgus uuringust, et radikaliseerumise ennetamise tõhustamiseks on vaja rohkem pöörata tähelepanu noortele kui potentsiaalselt radikaliseerumistele sihtühmale. Vaja on rohkem informeerida ühiskonda radikaliseerumise olemusest ja sellega seotud ohtudest. Ühiskonnas üldisemalt on tarvis esile tuua teavitust vajadust, et inimestel tekiks oskus ja harjumus riskide ilmnemisel teavitada kas politseid või muud kokkulepitut kontakti ja sellega ei kaasneks teavitajale endale ebapropotsionaalselt suurt menetluslike toimingute hulka. Oluline on vastava õigusliku raamistuse hindamine ja vajadusel kaasajastamine ning ELi õigusnormidega kooskõlla viimine. Suurt vajadus on kõikidel tasanditel radikaliseerumise eri aspektidega seotud koolituste järele. Oluliseks puuduseks saab pidada juba radikaliseerunud isikute deradikaliseerimisprogrammi puudumist (Tabel 3).

Eesti olukord erineb suuresti teiste riikide praktikast ja teoreetilistest seisukohtadest.

KOKKUVÕTE. Eesti vastutavates ametkondades puudub süsteemne ülevaade, millist ohtu islamiradikalism ühiskonnas kujutab, millised on selle peamised tekkepõhjused ja millised radikaliseerumise ennetamise meetmeid Eestis kasutatakse.

Strategia	Kirjeldus
Hea koostöö	Rohkem tähelepanu noortele
Lõimumisele suunatud meetmed	Ühiskonna laiem informeerimine
Analüüsipõhine tegevus	Õigusnormide ühtlustamine
Sotsiaalpoliitilised meetmed	Teavitusega seotud menetluse parandamine
Ümberasustamisele eelnev pagulaste selektsioon	Puuduv deradikaliseerimisprogramm
Suurte kogukondade tekkimise vältimine	

TABEL 3. Eesti olukord radikaliseerumisvastaste praktikate kasutamisel

Allikas: autori koostatud

Lisaks saab uuringust tulenevalt teha järgmised järeldused:

- ▶ Eestis ekspertide antud hinnangud radikaliseerumise põhjuste kohta ühtivad paljuski teoreetiliste seisukohtadega ning teiste riikide kogemustega selles osas, mis puudutab sotsiaalseid põhjuseid, ligipääsu haridusele ja suhtelist tõrjutust. Ühe peamise põhjusena nähakse puudulikku integratsiooni ja väga tõenäoliseks peetakse ka islamiradikalismi esiletõusu reaktsioonina paremäärmuslikele ilmingutele ühiskonnas. Islamikogukonna integreerumise kui ühe olulisemaks peetud võimaliku radikaliseerumise mõjutaja osas lähevad ekspertide arvamused Eesti olukorda kirjeldades lahku.
- ▶ Religioosset ideoloogiat radikaliseerumise algpõhjusena Eestis ei nähta. Ollakse seisukohal, et Eesti islamikogukond on väike ja rahumeelne. Samas jäetakse töö autori hinnangul põhjendamatu tähelepanuta uus-sisserännanud ja konvertiidid, kelle usulised tõekspidamised ja praktikad erinevad ilmselt palju siinse traditsioonilise kogukonna omadest. Religiooni ja islamiradikalismi vahelise seose puudumine läheb vastuollu nii radikaliseerumise teooriaga kui ka rahvusvahelise praktikaga
- ▶ Eesti olukord radikaliseerumisega seotud ohtude käsitleluses nii teiste riikide praktika kui ka teoreetiliste seisukohtade võrdluses on väga erinev.

Kõige suuremaks islamiradikalismiga seotud ohuks peetakse ühiskonna lõhenemisest tulenevat Venemaa võimalikku vaenulikku tegevust Eesti suunal. Klassikalist terrorirünnakut väga suure ohuna ei nähta. Kõige suuremaks ohuks peetakse ümberasustamisprogrammi raames saabunud pagulasi ja uus-sisserändajaid. N-ö vana islamikogukonda ja islami-konvertiite suure ohuna ei käsitleta.

- ▶ Radikaliseerumise ennetamisalane koostöö Eestis eri ametkondade vahel on hea. Oluliseks peetakse ametkondade kaasatust ennetustegevusse ja suurt tähtsust omistatakse lõimumist soodustavatele tegevustele. Ametkonnad peavad tähtsaks vastuvõetavate pagulaste eelnevat selektsiooni ja suurte suletud kogukondade tekkimise vältimist. Samuti rõhutatakse, et igasuguste meetmete rakendamisele eelneks põhjalik ekspertanalüüs. Oluline on tõhustada ühiskonna infomeerimist radikaliseerumise olemuse ja sellega seotud ohtude kohta. Vajalik on esile tuua ühiskonnas üldisemalt teavitusvajadust, et inimestel tekiks oskus ja harjumus riskide ilmnmisel teavitada kas politseid või muud kokkulepitut kontakti ja sellega ei kaasneks teavitajale endale ebapropotsionaalselt suurt menetluslike toimingute hulka. Oluline on vastava õigusliku raamistuse hindamine ja kaasajastamine ning ELi õigusnormidega kooskõlla

viimine. Suur vajadus on kõikidel tasanditel radikaliseerumise erinevate aspektidega seotud koolituste järele. Oluliseks puuduseks saab pidada juba radikaliseerunud isikute jaoks deradikaliseerimisprogrammi puudumist. Eltoodud järeldustele tuginedes tegi töö autor ettepanekud uurida täpsemalt Eesti islamikogukonna löimitust

ühiskonda, uurida täpsemalt religiooni rolli uus-sisserännanute ja konvertiitide hulgas, töötada välja laiem koolitusprogramm radikaliseerumise erinevate aspektide ja islami kultuurist ja usust tulenevate erisuste kohta. Samuti tegi töö autor ettepaneku deradikaliseerimisprogrammi väljatöötamiseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

- ALIMI, E. Y., BOSI, L., DEMETRIOU, C. (2015). The dynamics of radicalization: A relational and comparative perspective. New York: Oxford University Press.
- ALLEN, C. E. (2007). Threat of Islamic radicalization to the homeland. U.S. Senate Committee on Homeland Security and Governmental Affairs.
- BAKKER, E. (2006). Jihadi terrorists in Europe: Their characteristics and the circumstances in which they joined the jihad. An exploratory study. Glingendaal: Netherlands Institute of International Relations.
- BHUI, K., WARFA, N., JONES, E. (2014). Is violent radicalisation associated with poverty, migration, poor self-reported health and common mental disorders? – PLoS One, 9(3), 1–10.
- FLICK, U. (2006). An introduction to qualitative research. London: SAGE Publications.
- KRUGLANSKI, A. W. et al. (2014). The psychology of radicalization and deradicalization: How significance quest impacts violent extremism. – Advances in Political Psychology, 35(1), 69–93.
- KÜHLE, L., LINDEKILDE, L. (2012). Radicalisation and the limits of tolerance: A Danish case-study. – Journal of Ethnic and Migration Studies, 38(10), 1607–1623.
- MASKALIUNAITE, A. (2015). Exploring the theories of radicalization. – International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal, 17(1), 9–26.
- MCGILLOWAY, A., GHOSH, P., BHUI, K. (2015). A systematic review of pathways to and processes associated with radicalization and extremism amongst muslims in Western societies. – International Review of Psychiatry, 1(27), 39–50.
- MULLINS, S. (2016). Countering violent extremism. – J. K. Wither, S. Mullins (eds.). Combating transnational terrorism. Sofia: Procon Ltd., 209–215.
- NEUMANN, P. R. (2008). Introduction. – Perspectives on radicalisation and political violence. Papers from the First International Conference on Radicalisation and Political Violence. London: International Centre for the Study of Radicalisation. – <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1234516938ICSRPerspectivesonRadicalisation.pdf>
- PRECHT, T. (2007). Home grown terrorism and islamist radicalisation in Europe from conversion to terrorism: An assessment of the factors influencing violent islamist extremism and suggestions for counter radicalisation measures. Danish Ministry of Justice.
- RAIDLA-PUHM, K. (2017). Islamiradikalismi ohtude ennetamise meetmed Eestis. Sisekaitseakadeemia.
- SAGEMAN, M. (2004). Understanding terror networks. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- SCHMID, A. P., JONGMAN, A. J. (1998). Political terrorism: A new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature. New Brunswick and London: Transaction Publishers.
- SILBER, M. D., BHATT, A. (2007). Radicalization in the west: The home grown threat. New York: NYPD Intelligence Division.
- SILKE, A. (2001). The devil you know: Continuing problems with research on terrorism. – Terrorism and Political Violence, 13(4), 1–14.
- TEDDLIE, C., YU, F. (2007). Mixed methods sampling a typology with examples. – Journal of mixed methods research, 1(1), 77–100.
- TRAVIS, A. (2008). The Guardian. – <https://www.theguardian.com/uk/2008/aug/20/uksecurity.terrorism1>
- UK HOME OFFICE. (2015). Channel guidance. HM Government. – <https://www.gov.uk/government/publications/channel-guidance>
- VELDHUIS, T., STAUN, J. (2009). Islamist radicalisation: A root cause model. Hague: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- VIDINO, L., BRANDON, J. (2012). Countering radicalization in Europe. London: ICSR.